

„FIGYELŐ”
UJSÁGSZELVENY VÁLLALAT
Budapest, XIV., Nürnberg-u. 42.
Telefon: 299-632.

Magyar Főváros

Lap: .....

Megjelent: **1943 SZEP. 30.**

Buda 1663-ban Ottendorff Henrik útleírásából

Tolna vármegye közönségének kiadásában nemrég jelent meg Ottendorff Henrik képes útleírása, amelynek címe *Budáról Belgrádba 1663-ban*. A szöveget kiadta, magyarra fordította és bevezetéssel ellátta Hermann Egyed, a kiváló tudós piarista professzor. Tolna vármegyét érdekelte az útleírás, amely tolnai községeket is érint, hiszen a mű „a Budáról Nándorfehérvárra vezető út, azaz az itt fekvő palánkok és egyéb vidék leírása”. De még inkább érdekel bennünket budapestieket, mert az első legkimerítőbb rész, Ottendorff kiindulási pontjáról, Budáról szól. Ennek a résznek német címe *Buda oder Ofen*. Ezt a részt közöljük alább.

Előbb azonban vessünk egy pillantást a műre és annak írójára.

Ottendorff Henrik útleírása — mondja Hermann Egyed — két szempontból különbözik kortársai műveitől: nem a közönségnek akart szórakoztató olvasmányt nyújtani, hanem megbízásból és különleges katonai céllal írta le a látottakat, de nemcsak leírta, hanem le is rajzolta, a mi célja körébe vágott. Mindez most látott teljes egészében napvilágot. Ottendorff kora közéletében aligha játszott nagyobb szerepet, úgy hogy személyéről alig lehet valami közelebbit kideríteni. Az egyik verzió szerint Goess báró udvarmestere volt, s mint ilyen több éven át tartózkodott a hódoltsági Magyarországon. „A második rész — írja Hermann Egyed — feltétlenül tévesnek látszik. Goess-ről tudjuk, hogy Dániában volt követ. A töröknél tudomásunk szerint csak az 1663-as különleges küldetésben járt, tehát nem tartózkodott több éven át a hódoltsági területen. Ottendorff útleírásából is csak erre az egy útra következtethetünk”. Más megállapítás szerint hadimérnök volt s mint a bécsi haditanács kéme utazott le a Dunán Belgrádig. Ottendorff útleírását Montecuccolinak ajánlotta, akinek hagyatékában Ottendorff rajzai átdolgozott formában ma is megtalálhatók. „Ottendorff tehát nem ötletszerűen írta le útját, hanem magasabb megbízásból, tehát valóban amolyan kémféle volt, bár rajzaival — úgy látszik — nem sikerült megbízója teljes meglegedését kiérdemelnie.

Buda városát némelyek véleménye szerint állítólag Attila testvére Buda, vagy Bleda építette, és innét kapta a nevét; a németek viszont régen Attila után Attelsburgnak, Excelsburchnak nevezték. Ma általában Ofen-nek nevezik, s ezt a nevet állítólag az egykori sok mészegető kemencétől vagy pedig Ovo (Aba Sámuel) királytól kapta, aki III. Henrik idejében uralkodott. Régen a magyar királyok rendes székhelye volt, de Lajos király eleste óta lassan a török kezére került és ennek következtében török főhatárvárossá és egy basa székhelyévé lett. Öt mérföldnyire fekszik Esztergom alatt, a Duna mellett, mely tőle keletre folyik. Hat különböző városra szokták osztani, de mivel ez a különbség köztük ma már alig vehető észre, osszuk fel két részre, úgy mint a felső városra és a külvárosaira.

A felsőváros észak-déli irányban magas sziklán fekszik és dél felől magában foglalja a Várat, amellyel együtt régi fallal és egyes helyeken félkörű tornyokkal és bástyákkal van körülveve.

Ebben a várban jóformán csak néhány tömlőcös, azaz fogolyör lakik, akik a határról beszállított és elzárt foglyokra vigyáznak. Különbösen a vár fekvése igen kellemes, mert magaslaton fekszik és szép kilátás nyílik róla. Még láthatók itt Zsigmond régi épületeinek pompás maradványai, a szép márványoszlopokból épített erkély és a négyszegletes torony.

Egykor szép hely volt...

A vár másik, nyugati oldalán voltak régen a királyi díszkertek, most egy török mecset áll itt, és néhány kis ház, talán a helyőrség számára, ha a vár erősen meg van szállva. A belső várpiac előtt, melyet egy fal, két négyszegletes torony és száraz árok vesz körül, van a középső tér. Két kapuja van. Ezek közül az egyiket, amelyen keresztül a Duna felé a külvárosokba vezet út Kut-

A Kasakkaputól a Nyulak-szigetig

Ami a külvárost illeti, ez a Bécsikapu alatt nyugati irányban kezdődik és a Duna mellett egészen a vár alá húzódik. A bécsi oldal felé rossz fala és három kapuja van. Az elsőt, mely közel van a Dunához, Kanakapának (Kan-kapuszu, talán Kannára kapuszu, a vágóhídi kapu), azaz Vérkapunak nevezik: ezen keresztül vezet az út Esztergomba. A másik neve Jentschkapa (Jenikapu), vagy Ujkapu, a harmadik, melyen keresztül Tata felé vezet az út, Horroskapa (Horoszkapuszu—Kasakkapu) vagy Kakaskapu. Itt egy nagy póznát állítottak fel és köröskörül koponyákkal tüzdelték tele. A külváros házai igen silányak, nagyjából szalmával és zsindegyel vannak fedve, de a Vérkapu mellett van egy szép fürdő és egy nagy vendégfogadó. A pompás meleg fürdők, melyeket Musztafa basa újított meg, a külvároson kívül vannak. Az egyik talán ezer lépésre a Vérkapu előtt fekszik s ennek közelében szép, négytornyú és fallal körülvett puskaportalom van. A másik nem messze van a hajóhídtól, melyen az ember Pestre megy át. Máskülönb a várost sok magas hegy veszi körül, s ezek részben szőlőkkel vannak teleültetve. Közülük híres a várral szemben déli irányban fekvő Gellérthegy; ezen nagy erődítmény van, melyből a várat löni lehet. A pukaportalommal és a felső meleg fürdővel szemben szintén kies hegy fekszik, s ezen egy török szentnek a sírja van, kit ők Gül Bavának, azaz rózsák atyjának neveznek és sok imádsággal és török cerimóniával tisztelnek. Ugyanezen hegy alatt van egy Imaret, azaz vendégfogadó az utasok számára, mely az itt lakó török derviseknek vagy szerzeteseknek nagy hasznát hajt. Ezzel a hellyel szemben a Dunában a Szent Margit-sziget vagy Insula Cepulia (Talán insula leporia—insula leporum=Nyulak-szigete) fekszik, melyet ezelőtt kolostorszűzek laktak; a régi épület romjai most is láthatók. Most nyáron e sziget mellett a törököknek 30 vízimalma dolgozik. Buda városáról különösen említésre méltó események ezek: 1438-ban a magyarok a német lakókat a köztük támadt egyenlenségek miatt kifosztották; 1526-ban a török császár megtekintette a várost, melynek lakói elmenekültek, de

azaz Kiskapuszúnak (nyilván: Kucsuk kaja kapuszu), azaz Kisvárcapusznak nevezik, a másikon át a város felé felvonó hídon keresztül a külső vártérre jut az ember, ahol a török szertár és raktár áll. Ez már előtte cölöpökkel van megerősítve. Mielőtt az ember erről a külső várpiacról a városba ér, kis, külvárosterületen kell keresztül menni; itt azelőtt néhány udvari alkalmazott lakott, most pedig néhány török iparos lakik. A város felé van egy kapuépülete, de ez romokban hever és nem lehet becsukni. Rajta keresztül az ember magába a városba jut. Ami a várost illeti, a házak rombadólt épületeiről látható, hogy egykor szép hely volt, de különböző tűzvészek nagyon megrongálták. A törökök viszont az épületekre kevés gondot fordítanak; a régi falakat csak összefoldozzák és a tetőket is csupán zsindegy fedli.

Öt kapu

A városnak öt kapuja van. Az elsőt Saraikapának (Szeráj kapuszu, a királyi kastélyhoz vezető kapu) azaz Palotakapusznak nevezik, s ezen keresztül a szertár mellett a külső vártérre jutunk. A másodikat Okakapusznak, Ujkapunak, vagy Lengyelkapunak mondják; ez négy különösen nagy ajtóval van ellátva, s ezek közül az egyiket vaslapok borítják; ezen a kapun keresztül vezet az út Esztergre és Nándorfehérvárra. A harmadik kaput Betschkapusznak (Beckapuszu), azaz Bécsikapunak nevezik; ennek szintén három ajtaja, melyek közül a külső vassal van borítva; e kapu mellett három erős falazatú bástya áll. A negyedik kaput Kutschkapunak (Kücsük-kapu), vagy Kiskapusznak nevezik; ezt ritkán használják. Az ötödik és utolsó kaput Soukapunak (Szu-kapuszu), vagy Vízikapunak nevezik, melyen keresztül az út a külvárosba és a Dunához vezet. Közel ehhez a kapuhoz van a basa székháza és lakása. A város közepén, közel a Kiskapuhoz van a Szentgyörgytér és mellette a Szent György-templom. Előtte nagy kőből kifaragva még ott van Szent György szobra; a nagytorony is áll még, maga a templom azonban török mecsetté van átalakítva. Ezzel szemben van a Bezeszten (Bezesztán), vagy árúház, közel hozzá a vendégfogadó, (1) s emellett a janicsárak lakása. A Boldogasszony egyháza (2) nem messze a Szent György-templomtól ugyan szintén áll még, de nagyrészt bedőlt és lóistállóvá van átalakítva. A Bécsikapunál nyugat felé áll a Szentháromság temploma; ennek a tornya és toronyórája ugyan megvan, de szintén mecsetté alakították át. E kapu mellett van a zsidó utca, melyben a zsidók laknak. Ezt a kiváltságot azért kapták, mert 1598-ban, amikor a mieink a Bécsikaput rohammal elfoglalták, egy zsidó nő állítólag elsütött egy nagy ágyút, mely ebben az utcában a kapu felé volt felállítva s erre a mieinket visszavonulásra kényszerítették.

megszállatlanul hagyta; 1527-ben Ferdinánd király és osztrák főherceg elfoglalta; 1529-ben Szolimán újra meghódította és a magyar koronával a királyi jogarral és más kincsekkel János királynak adta át, aki azelőtt erdélyi vajda volt; 1530-ban Ferdinánd király Roggendorff Vilmos úrral megostromoltatta, de ő a beérkezett török segítség miatt az ostromolt fürdőknél újból eredménytelenül ostromolta meg, ekkor azonban Szolimán császár Izabella királyné segítségére jött és fiát kívánta látni, de a királynét fiával Erdélybe küldötte és a várost megszállta; 1542-ben a keresztények ismét eredménytelenül ostromolták; 1577-ben egy vihar a városban nagy károkat okozott; 1598-ban a mieink újból hiába ostromolták; 1602-ben a mieink ismét eredménytelenül ostromolták; 1603-ban egy pesti kapitány megrohanta a meleg fürdőket és bennük a törököket levágták; 1606-ban villám vágott a pukaportalonyba és ekkor 800 ember pusztult el; 1658-ban ismét nagy tűzvész volt a városban és a külvárosokban, és néhány utca elhamvadt.

Sík mezőn fekszik Pest városa...

A Duna másik partján, éppen a várral szemben, sík mezőn fekszik Pest városa, mely rossz fallal és egyes helyeken tornyokkal és félkörű bástyákkal van megerősítve. Házai igen rossz állapotban vannak és az utcái sárosak. A ferenceseknek kis kápolnájuk van itt. A budai vár alól Pestre hosszú hajóhíd indul ki, mely hatvan egy-néhány hajón nyugszik, de ezt télire mindig felszedik. Pest városáról ezek az emlékezetes események: 1526-ban Szolimán császár elfoglalta, 1540-ben Ferdinánd király generálisa, Fels Lénárt úr ismét bevette; 1540-ben a törökök hiába ostromolták, de azután mégis bevették, mert a mieink elhagyták a várost; 1542-ben Joachim bádeni örgróf eredménytelenül ostromolta; 1600-ban Esztergom felől a császáriak megrohanták a várost és gazdag zsákmányt szereztek onnan; 1604-ben Hasanes török generális újból elfoglalta, mert a pesti parancsnok embereivel megszökött.